

Betekintés az izraeli öröklési jogba

A tanulmány vizsgálat tárgyává teszi az 1965-ben elfogadott izraeli öröklési jogi törvényt, és annak rendelkezéseit. Ez felöleli első körben a törvényes öröklés rendjét, majd ezt követően a végrendekezési jogot. Előbbi esetében látható lesz, hogy a rokoni kapcsolatok alapján milyen öröklési rendet állított fel a jogalkotó. Utóbbi vizsgálati körben pedig kirajzolódnak a végrendeleti jog legfontosabb elemei, így a végrendeletek fajtái, azok alaki szabályai. A tanulmány végén említésre kerül még a Tóra által szabályozott zsidó vallási öröklési jog.

Tárgyszavak:

izraeli jog, jogösszehasonlítás, törvényes öröklés, végrendelet, Tóra

This study examines the Israeli succession law adopted in 1965 and its provisions. It primarily encompasses the order of legal succession and subsequently the right to make a will. In the former topic the order of succession the legislator has established on the basis of family relationships will be seen. In the latter the most important elements of the law of succession will be outlined, such as the types of wills and their formal requirements. At the end of the study Jewish religious succession law regulated by the Torah will also be mentioned.

Keywords:

Israeli law, comparative law, intestate succession, will, Torah

Bevezetés

A jogrendszer fajtáját tekintve az izraeli rendszer inkább a szokásjoghoz (common law) áll közel, mint a római jogon alapuló rendszerekhez (kontinentális joghoz), noha a kodifikáció egyre elterjedtebb. Ebben az államban nincs szövetségi rendszer. Különösen nagy hangsúlyt fektetnek a precedensekre. Az izraeli

öröklési jog az 1965-ben elfogadott Öröklési törvényen¹ alapul, ez szabályozza az elhunyt személy halála utáni vagyonának megosztását. Ez a törvény egységes, polgári, területi rendezést ír elő. Az öröklési jogokat és a hagyatékából való ellátásra való jogokat kizárólag az öröklési törvény szabályozza.²

Az öröklés rendje attól függ, hogy az örökgyónak volt-e végrendelete. Az izraeli jogban – akárcsak hazánkban – a végrendeleten alapuló öröklés megelőzi a törvényes öröklés rendjét. Tehát, ha az örökgyó végrendeletet hagyott maga után, az öröklés rendjét ez fogja meghatározni. Az örökség közvetlen átszállásának elve szerint az örökgyó vagyona halála után azonnal átszáll az örökösökre. Az örökség vagyontárgyai azonban csak a hagyaték átadását követően és annak eredményeként kerülnek ténylegesen az örökösökhöz.³ A hagyaték kifejezés alatt az izraeli jogban az örökgyó halálakor hátrahagyott, az öröklés tárgyát képező bármilyen természetű teljes nettó vagyont értjük.⁴

I. Törvényen alapuló öröklés rendje

Első ízben a törvényes öröklés rendjét szeretném bemutatni, majd a végrendeleti formák bemutatásával foglalkozom jelen tanulmányban.

Az örökgyó után a törvényes öröklés rendje szerint az a személy örököl, aki a haláleset időpontjában az örökgyó házastársa volt.⁵ Tehát a házastárs is örökös, ami kivételt képez a szülői öröklési rendszerből. Az izraeli törvényhozás az elmúlt években az öröklés tekintetében a magcsaládot (házastárs és gyermekek) részesíti előnyben az örökgyó más rokonainak rovására. A házastárs örökrésze a többi örökös személyétől és az örökgyóhoz viszonyított közeli rokonsági fokától, valamint az öröklő házastárs és az örökgyó közötti vagyoni jogi rendszertől függően változik.⁶

1 Az 1965-ös izraeli öröklési törvény az izraeli öröklési jog alapja. Egyértelműen meghatározza az örökösök sorrendjét és a haláleset esetén a hagyaték felosztásával kapcsolatos jogi eljárásokat. Ez a törvény a potenciális örökösök közötti viták megelőzésére és a vagyon zökkenőmentes jogi átruházásának biztosítására jött létre. Inheritance Law In Israel & Succession Law Of 1965 (letöltve 2025.09.04. napján).

2 *Garb, Louis – Wood, John*, International succession. (4. kiad.) Oxford University Press, Oxford, 2015. 419. o. [továbbiakban: *Garb - Wood*, International succession]; *Shapira, Amos - Dewitt-Arar, Keren C.*, Introduction To the Law of Israel. Kluwer Law International, The Hague, 1995, 106. o. [*Shapira - Dewitt-Arar*, Introduction]

3 *Shapira - Dewitt-Arar*, Introduction. 106. o.

4 *Garb - Wood*, International succession. 421. o.

5 Meg kell jegyezni, hogy Izraelben nem ismeretes a polgári házasság fogalma, és az azonos neműek házasságát sem ismerik el. Ezért a jogok átruházásának egyetlen módja a végrendelet. Azonban a külföldön bejegyzett élettársi kapcsolatot (azonos nemű) Izraelben elismerik, és a bejegyzett élettársak mindketten élvezik a törvényes öröklés jogait.

6 *Shapira - Dewitt-Arar*, Introduction. 106. o.

További örökösök az örökhagyó gyermekei és azok leszármazói, az örökhagyó szülei és azok leszármazói, az örökhagyó nagyszülei és azok leszármazói (az örökhagyó rokonai).

A törvényes öröklés rendje tehát a leszármazás elvén alapul, és az öröklési sorrendet az örökös és a leszármazói ágat vezető közös szülő közötti közvetlen családi kapcsolat határozza meg. Az örökösök a gyermekek és azok gyermekei, a szülők és azok gyermekei, valamint a nagyszülők és azok gyermekei. Az öröklés a harmadik leszármazói vonalra korlátozódik. Az öröklés a nemek közötti egyenlőség és a helyettesítés elve (az örökhagyó előtt elhunyt örökös helyébe gyermekei lépnek, akik helyettes örökösök lesznek) alapján kerül meghatározásra. Az előző leszármazói vonalból származó örökösök léte megszünteti a következő leszármazói vonal öröklési jogát.⁷ A féltestvérek csak akkor örökölnek, ha közös szülőjük van az örökhagyóval. Nincs különbség törvényes, törvénytelen, házasságon kívüli vagy örökbe fogadott gyermekek között.⁸

„Az örökhagyó házastársa megörökli az ingóságokat és egy gépjárművet, amelyek a rendes körülmények szerint a közös háztartáshoz tartoznak. A házastárs a hagyaték fennmaradó részéből az alábbiak szerint örököl:

- ha az örökhagyónak gyermekei vagy azok leszármazói, illetve szülei élnek, a házastárs a hagyaték felét örökli;
- ha az örökhagyó testvérei vagy azok leszármazói, illetve nagyszülei is élnek, a házastárs a hagyaték kétharmadát örökli. Ha azonban az örökhagyó halála előtt a házastárs három évig vagy annál hosszabb ideig házasságban élt vele, és abban az időben vele együtt is élt, részben vagy egészben a hagyaték részét képező lakásban, akkor a házastárs az örökhagyó teljes részesedését az említett lakásban és a hagyaték fennmaradó részének kétharmadát örökli;
- a házastársnak a házasság jogán járó követelése a hagyaték ráeső részéből levonandók, ideértve azt is, amit a feleség a vallási házassági szerződés alapján kapott. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a házastársak vagyoni viszonyairól szóló törvény⁹, illetve az e törvény értelmében létrejött vagyoni jogi szerződés alapján járó jogosultságokra, és nem érinti a házastárs azon jogát, hogy a hagyatékból megszerezze mindazt, amit az örökhagyó a házasságkötéskor kapott, feltéve, hogy azt a házasság megszűnésekor visszaadja;

7 *Shapira - Dewitt-Arar*, Introduction. 106.o.

8 *Garb - Wood*, International succession. 423. o.

9 Spouses (Property Relations) Law szóló 5733-1973. sz. törvény

- ha az örökhagyó után nem maradt a felsorolt rokonok közül senki, akkor a házastárs örökli a teljes hagyatékot;¹⁰
- az örökhagyó gyermekei elsőbbséget élveznek az örökhagyó szüleivel szemben, és az örökhagyó szülei elsőbbséget élveznek az örökhagyó nagyszüleihez képest;
- öröklés esetén az örökhagyó gyermekei egyenlő részesedést kapnak, ahogyan a szülők is egyenlő részesedést kapnak, és a nagyszülők is egyenlő részesedést kapnak;
- ha az örökhagyó gyermeke őt megelőzve hunyt el, és gyermekeket hagyott hátra, akkor azok a gyermekek örökölnek a gyermek helyett. Az örökhagyó minden őt megelőzve elhunyt rokonának gyermeke hasonlóképpen örököl, kivéve, ha az örökhagyót házastárs, szülő vagy nagyszülő túlélte;
- a fenti rendelkezések alkalmazásában nincs különbség törvényes, törvénytelen, házasságon kívüli vagy örökbe fogadott gyermek között. Az örökbe fogadott gyermekek azonban örökbefogadó szüleik leszármazói, és nem természetes szüleik leszármazói. Az örökbe fogadott gyermekek leszármazói szintén örökölnek az örökbefogadó után. Az örökbe fogadott gyermekek és leszármazóik nem örökölnek az örökbefogadó rokonai után a törvényes öröklés rendje szerint; az örökbefogadó úgy örököl az örökbe fogadott gyermek után, mintha szülője lenne, de az örökbefogadó rokonai nem örökölnek az örökbe fogadott gyermek után a törvényes öröklés rendje szerint;
- ha bármely személyről kiderül, hogy nem örökölhet a végrendelet alapján (*found to be disqualified*), vagy lemond a hagyatékból ráeső részről anélkül, hogy a végrendelező házastársának, gyermekeinek vagy testvéreinek javára tenné azt, akkor részesedése a többi örökös örökrészének arányában a többi örökös örökrészéhez adódik;
- ha nincs ilyen örökös, akkor végrendelet hiányában az állam örököl. Az állam által e szakasz alapján örökölt vagyont oktatási, tudományos, egészségügyi és társadalmi jóléti célokra kell felhasználni. A pénzügyminiszter azonban a hagyaték vagyonából, illetve a hagyaték adósságainak kifizetése után egyszeri vagy rendszeres kifizetések formájában támogatásokat nyújthat;
- minden olyan személynek vagy szervezetnek, aki eltartotta az örökhagyót közvetlenül a halálesetét megelőzően;
- az örökhagyó (vagy házastársa) családja olyan tagjának, aki nem törvényes örökös.

10 Az örökrészen túl a házastárs jogosult a vagyon egy részére a vagyontársaság vétele vagy a vagyoni egyenlítés alapján, az örökhagyó a házasságból kifolyólag szerzett vagyona visszaszolgáltatására, amelyet a házasság felbontásakor vissza kellett volna szolgáltatnia, és adott esetben a házastárs jogosult a hagyatékba való tartásra is. Jogosult továbbá a házassági jogviszonyból eredő és házastársa halála esetén nyert jogokra (például a feleség ketubah-jára, azaz házassági szerződésére), de ezeket levonják a hagyaték házastársra eső részéből. *Shapira - Dewitt-Arar*, Introduction. 106. o.

A hagyaték átadása tekintetében nincs különbség ingó és ingatlan vagyontárgyak között.”¹¹

II. Végrendeleten alapuló öröklés rendje

Ahogy a jelen tanulmányban említettem, a végrendeleten alapuló öröklés rendje megelőzi a törvényen alapuló öröklés rendjét. Tehát elsőbbséget élvez a végrendelet. Az izraeli jogban az öröklés szabályozásának alapját a végintézkedés szabadsága, a hagyatékról való rendelkezés szabadságának elve és az örökhagyó akaratának tiszteletben tartásának elve képezik. Az öröklési jog így elismeri az egyén teljes szabadságát, hogy az örökhagyó végrendelettel rendelkezzen saját vagyonáról. Az izraeli öröklési jogban a törvény nem ír elő köteleSRészt és semmilyen minimális százalékot a túlélő házastárs, élettárs, gyermek vagy más rokonok számára. A törvény nem ismeri el azt sem, hogy egy személy korlátozza a végrendelezési jogát. Ennek megfelelően nem létezik semmilyen örökségre vonatkozó szerződés, tehát itt nem beszélhetünk végintézkedésekről, mint a magyar jogban. Egy személy hagyatékára vonatkozó vagy arról lemondó, az örökhagyó életében kötött szerződés érvénytelennek minősül. Az izraeli öröklési törvény tehát nem ismeri el a vagyonról való szabad rendelkezés jogának bármilyen korlátozását. A szakirodalom az egyetlen kivételként említi ez alól a házastársak között írásban kötött és a megfelelő hatóság által hitelesített házassági vagyoni szerződést.¹²

III. A végrendeletek fajtái

Az izraeli öröklési jog ötféle végrendeletet ismer: saját kezűleg írt magánvégrendelet (holográf)¹³, tanúk előtt tett végrendelet¹⁴, hatóság előtt aláírt végrendelet¹⁵, szóbeli végrendelet¹⁶, közös (kölcsonös) végrendelet¹⁷

A saját kezűleg írt magánvégrendeletet (holográf) az örökhagyó teljes egészében maga írja, aki saját kézírásával keltezi és aláírja azt.

11 *Garb - Wood*, International succession. 422-423. o.

12 *Shapira - Dewitt-Arar*, Introduction. 107. o.; *Garb - Wood*, International succession. 423. o.

13 Handwritten Will.

14 Last Will before Witnesses.

15 Will Signed before an Authority.

16 Oral Will.

17 Mutual Will.

A *tanúk előtt tett végrendeletet* (ami nyomtatott betűkkel vagy kézzel van írva) az örökgyó a végén aláírja, és az aláírást két vagy több, egyidejűleg jelen lévő, cselekvőképes tanú tanúsítja. A tanúk a végrendeletet az örökgyó és egymás jelenlétében írják alá, és a végrendeleten írásban megerősítik, hogy a végrendeletet a végrendelező az ő jelenlétükben és egymás jelenlétében írta alá. Ha a végrendelet több oldalból áll, az utolsó oldalon kívül az egyes oldalakon nem szükséges a végrendelező és a tanúk aláírása, bár kifejezetten ajánlott. Kiemelendő, hogy ez a végrendelet típus messze a leggyakoribb Izraelben.

A *hatóság előtt aláírt végrendeletet* az örökgyó szóbeli rendelkezései alapján szerkeszti meg a bíró, az anyakönyvvezető, a Törvényben meghatározott egyházi bíróság tagja vagy közjegyző¹⁸ (a továbbiakban: „hivatalos személy”). A végrendelet tartalmát a hivatalos személy rögzíti. Alternatív megoldásként a végrendeletet a végrendelező írásban, tanúk nélkül benyújthatja a hivatalos személynek. A hivatalos személy felolvassa a végrendeletet a végrendelezőnek, aki kijelenti, hogy ez az ő végrendelete, és a hivatalos személy a végrendeleten rögzíti, hogy azt felolvasta a végrendelezőnek, aki a fenti nyilatkozatot tette. Ha a végrendeletet lefordították, ezt a tényt is fel kell tüntetni a végrendeleten. Fontos megjegyezni, hogy ha a végrendelet kórházban készül, akkor a végrendelező cselekvőképességét orvosi igazolással is vizsgálni kell és az orvosi igazolást kell csatolni a végrendelethez.

A *szóbeli végrendelet* is megengedett az Izraeli jogban rendkívüli körülmények között, ha a személy halálos veszélyben van. Ennek a megtételéhez a végrendelezőnek szubjektív és objektív okokból is meg kell győződnie a veszélyről. A szóbeli végrendeletet két tanú előtt kell tenni, akik meghallgatják az örökgyó akaratát. Valakinek le kell írnia a végrendelező rendelkezéseinek tartalmát, valamint a körülményeket, amik alatt készült, és ezt az írásbeli megerősítést a két tanúnak alá kell írnia, és a végrendeletet annak elkészülte után a lehető leghamarabb be kell nyújtani a bírósághoz. A szóbeli végrendelet hatályát veszti, ha a végrendelező a végrendelet megkötését indokoló körülmények megszűnésétől számított egy hónap után még életben van.

Az izraeli jog ismeri a *közös (kölcsönös) végrendelet* fogalmát is. A 2005. évi öröklési törvény módosítása előtt, ha a házastársak közös (kölcsönös) végrendeletet tettek, akár ugyanazon okiratba foglaltnak, akár egyidejűleg aláírt külön okiratban, az egyik házastárs a másik tudta nélkül megváltoztathatta végrendeletét, és ezzel megghiúsíthatta a közös (kölcsönös) végrendelet megkötésének szándékát. A módosítás óta azonban a házastársak jogosultak támaszkodni a másik házastárs végakarátára, és ha az egyik házastárs a végakaratot visszavonni vagy megváltoztatni kívánja, a következő feltételek alkalmazandók:

18 Az izraeli közjegyző a helyi joggyakorlatban legalább tíz év tapasztalattal rendelkező ügyvéd. *Garb - Wood, International succession.* 423. o.

- ha a másik házastárs él, a végakarát visszavonását szándékozó házastársnak erről írásban kell értesítenie a másik házastársat. Ez az írásbeli értesítés automatikusan visszavonja a másik házastárs végakarát;
- ha az egyik házastárs a másik házastárs halála után, de az elhunyt házastárs hagyatékának átadása előtt kívánja visszavonni a végrendeletet, a túlélő házastárs köteles lemondani az elhunyt házastárs közös (kölcsonös) végrendelete alapján a hagyatékából őt megillető részről;
- ha a házastárs a házastársa vagyonának átadását követően kívánja visszavonni a végrendeletet, köteles a házastársa végrendelete alapján ráhagyott vagyontárgyakat a házastárs hagyatékába visszaadni;
- a közös (kölcsonös) végrendeletekben szereplő, a házastársak végrendelet visszavonására irányuló jogát korlátozó záradék érvénytelen.¹⁹

Általában elmondható, hogy a végrendeletet szabályozó jog nagy mértékben formalista. A formalizmus pedig bizonyos fokú technikai ismereteket igényel. Egyrészt bizonyos fokú formalizmusra van szükség annak érdekében, hogy kifejezze és alátámassza azt a tényt, hogy egy adott személy ép elmével rendelkezik, cselekvőképes, végleges a döntése, elszánt és határozott, éppen akkor, amikor nem képes erről tanúskodni, noha erre lenne akkor a leginkább szüksége. Másrészt a túlzott formalizmus gyakran ellentétes a végrendeletalkotó valódi akaratával, még akkor is, ha a formai alapok hibásak. Az izraeli rendszer megkísérli a formalista és a tartalmi megközelítés közötti egyensúlyt. Ennek fényében a törvény úgy rendelkezik, hogy ha a bíróságnak nincs kétsége a végrendelet hitelességét és az örökható szellemi, mentális egészségét illetően, akkor bizonyos formai hibák ellenére is megállapíthatja a végrendelet érvényességét. Ismeretes, hogy az izraeli bíróságok hajlamosak a törvényben előírt formai követelményeket a tartalom szempontjából megvizsgálni, és a formalista megközelítést a tartalom megőrzésének alárendelni.²⁰

IV. A zsidó öröklési jog

Ha már az izraeli öröklési jogról van szó, mindenképpen érdemes röviden kitérni a zsidó öröklési jogra. Az öröklési jog a Tóra törvényeinek alapvető része. Bár külsőleg csak anyagi kérdésekre vonatkozik, mégis szorosan kapcsolódik a zsidó család szerkezetéhez és mélyen vallási jelentőségű. Nagyon érdekes, hogy emberi értelemmel felfoghatatlan okokból a lány gyermek nem örököl, ha van fiú leszármazó. Hasonlóképpen, a meghalt férj felesége sem örököl tőle. Ez azonban

¹⁹ *Garb - Wood*, International succession. 419., 420. o.

²⁰ *Shapira - Dewitt-Arar*, Introduction. 107. o.

nem jelenti azt, hogy a zsidó törvényben ne lenne lehetőség arra, hogy gondoskodjanak a feleségről és a lánygyermekről. Ezt nem lehet úgy megoldani, hogy a fiúgyermek egyszerűen lemond az örökségről vagy annak egy részéről, mert a Tóra szerint az örökségről való lemondás nem érvényes. Az elsőszülött fiú lemondhat a kétszeres örökségéről, de nem a rendes örökségéről. Természetesen, miután az örökös elfogadta az örökséget, bármilyen ajándékot adhat anyjának vagy lánytestvéreinek, azonban sem az anyának, sem a lánytestvéreknek nem tanácsos erre a lehetőségre támaszkodni. A zsidó törvények szerint a korábban említett okok miatt a föld (az ország/állam) törvényei szerinti végrendeletre sem lehet támaszkodni. A Dina d'Malkhuta Dina²¹ maximája, miszerint az ország törvénye vallási szempontból is törvény, nem vonatkozik az öröklési jogra. Igaz, hogy voltak kísérletek arra, hogy a zsidó törvényben igazolják az állami törvény szerint tett végrendeleteket. Ezek a kísérletek azonban nem állják ki a közelebbi vizsgálatot; mindenesetre nem jelentenek halachikusan megbízható kiutat. Ráadásul ezeket a kísérleteket szerzőik nem ab initio iránymutatásként szánták, hanem arra irányuló erőfeszítésként, hogy a halachában lehetséges indokot találjanak egy sajnálatos módon már létező gyakorlatra. Ezeknek a kísérleteknek az a célja, hogy megmutassák, hogy a zsidó tömegeknek van némi halachikus alapja, amelyre támaszkodhatnak. Azonban a jelen író szerény véleménye szerint ezek a kísérletek messze nem nyújtanak halachikus igazolást, hanem csak megakadályozzák az ortodox zsidó népességet abban, hogy visszatérjen a zsidó öröklési jog megfelelő betartásához, amely, mint bemutattuk, a Tóra törvényeinek olyan fontos része.

Az utóbbi években visszatért a zsidó öröklési törvény szigorúbb betartása. Sok ortodox zsidó ügyvéd kér tanácsot ebben a kérdésben, mert nem akarnak részt venni olyan jogi tevékenységben, amely ellentétes a halachával.

Két lehetőséget javasolnak azoknak, akik feleségükről és lányaikról a zsidó öröklési törvény megsértése nélkül szeretnének gondoskodni: életben lévők közötti ajándékozás, veszélyesen beteg személy szóbeli nyilatkozata formájában.²²

21 „a kormány törvénye a törvény” vagy az „ország törvénye a törvény” – a zsidó vallási jog egyik alapelve (halachikus szabály), miszerint az ország polgári joga kötelező érvényű az ország zsidó lakosaira, és bizonyos esetekben előnyben részesítendő a zsidó joggal szemben.

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/dina-de-malkhuta-dina> (letöltve 2025.09.04. napján)

22 *Grunfeld, Dayan Isidor*; *The Jewish law of inheritance : problems & solutions in making a Jewish will*. Targum Press, USA, 9-105. o.

Záró gondolatok

Jelen tanulmánynak a célja az volt, hogy röviden betekintést nyerjen az olvasó az az izraeli öröklés rendjébe. Az izraeli öröklési jog tanulmányozása rávilágít arra, hogy a hagyományos vallási normák és a modern állami jogrend találkozása nem csuán kihívásokat, hanem sajátos megoldási mintákat is teremt. Ezek a megoldások nemcsak az izraeli társadalom jogi kultúráját formálják, hanem összehasonlító jogi szempontból is tanulságosak lehetnek. Egy olyan modell bontakozik ki, amelyből más államok és jogtudósok számára is hasznos tanulságok vonhatók le arra nézve, miként kezelhető a vallási és világi normák közötti kölcsönhatás. Az öröklési jog szabályozása nem pusztán jogtechnikai kérdés, hanem a családi kapcsolatok, a kulturális identitás és a társadalmi integráció metszéspontjában álló terület. Az izraeli öröklési jog fejlődése várhatóan a jövőben is e tényezők összjátékának függvénye marad, ami folyamatosan új megoldásokat hív életre a hagyomány és a modernitás közötti egyensúly keresésében. Egy következő tanulmányban az izraeli öröklési jog többi részével is foglalkozni szeretnék részletesen.